

ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
ԳԻՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ
ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՄ)

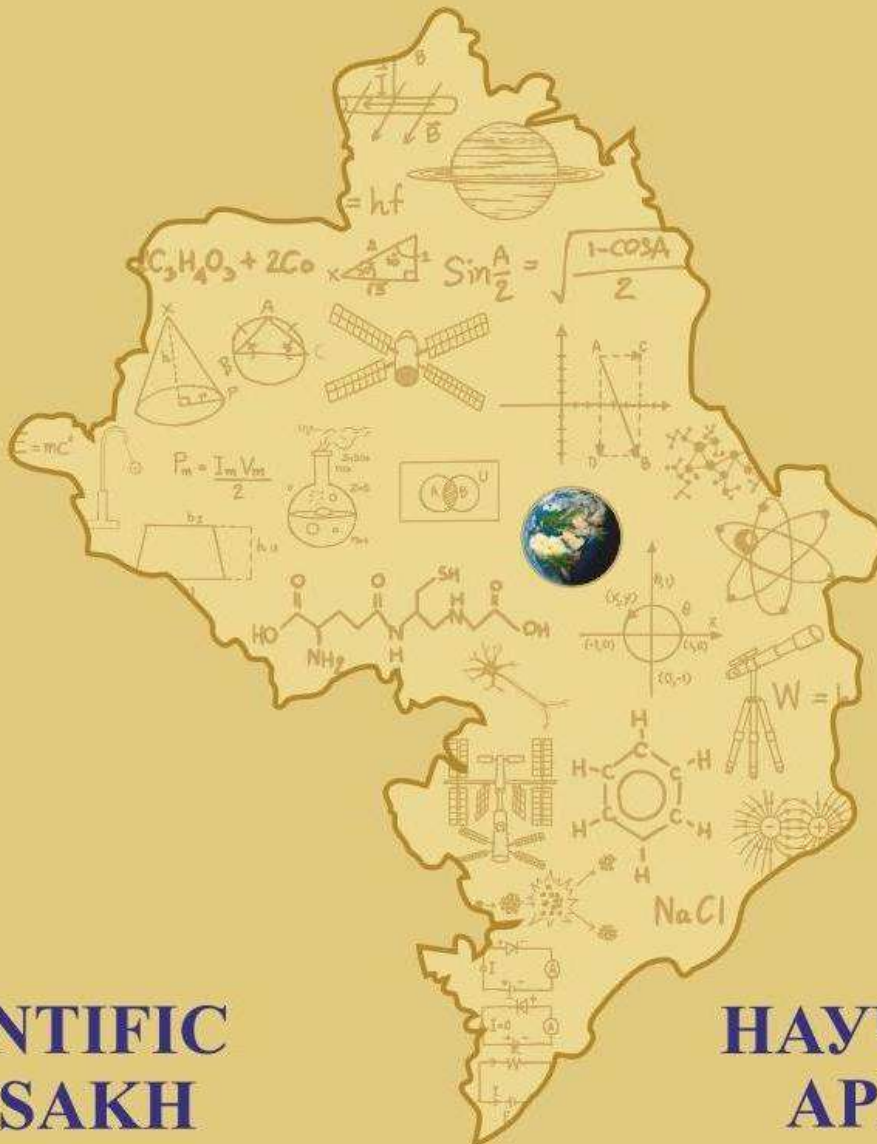
ԵՐԵՎԱՆԻ
ԳԵՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԴԱՆ

«ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ
ՊՂՆՁԱՄՈՒԼԻԲԳԵՆԱՅԻՆ
ԿՈՄԻՏԵ» ՓԲԸ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ

SCIENTIFIC
ARTSAKH

НАУЧНЫЙ
АРЦАХ

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.y-su.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻՎՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՄ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ
SCIENTIFIC ARTSAKH
НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№ 1(2), 2019

«Գիտական Արցախ» պարբերականն ընդգրկված է Հայաստանի Հանրապետության Բարձրագույն որակավորման կոմիտեի (ՀՀ ԲՈԿ) սահմանած դոկտորական և թեկնածուական ատենախոսությունների հիմնական արդյունքների ու դրույթների հրատարակման համար ընդունելի գիտական պարբերականների ցանկում:

The «Scientific Artsakh» journal is included in the list of scientific periodicals acceptable for publication of the main results and provisions of doctoral and candidate theses established by the Higher Attestation Committee of the Republic of Armenia (HAC RA).

Журнал «Научный Арцах» включен в список научных периодических изданий, приемлемых для публикации основных результатов и положений докторских и кандидатских диссертаций, установленных Высшим аттестационным комитетом Республики Армения (ВАК РА).

ԱԵԳՄՄ – UYSSA – ОМУСА
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2019

Հրատարակության է երաշխավորվել Երևանի պետական համալսարանի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Рекомендовано к публикации решением ученого совета Ереванского государственного университета

Recommended for Publication by the Yerevan State University Academic Council Decision

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՐԴ

Լախագահ՝ Արամ ՄԻՍՈՆՅԱՆ ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ Ավետիք ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
Գլխավոր խմբագրի տեղակալ՝ Թեհմինա ՍԱՐՈՒԹՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Անդամներ՝

Արծրուն ԱՎԱԳՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Հրանտ ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Դավիթ ԲԱԲԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Վահրամ ԲԱԼԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Խաչիկ ԳԱԼՍՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Զուլիետա ԳՅՈՒԼԱՍԻՐՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Վլադիսլավ ԳՐՈՒԶԴԵՎ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Կոստրոմա, ՌԴ)
Գևորգ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Արման ԵՂԻԱՉԱՐՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Մարել ԺԵՅՄՈ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Օլշտին, Լեհաստան)
Վալենտինա ԼԱՊԵՎԱ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Մոսկվա, ՌԴ)
Օտտո ԼՈՒԻՏԵՐՅԱՆԴՏ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Չամբուրգ, Գերմանիա)
Նազիկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Սուշել ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Գագիկ ԴԱՉԻՆՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Վշոտ ՍԱՐԿՈՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Էդիկ ՄԻՆԱՍՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Կարին ԼԵՐՍԻՍՅԱՆ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
Հայկ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Յուրի ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Մաքսիմ ՎԱՍԿՈՎ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Դոնի Ռոստով, ՌԴ)
Գարիկ ԲԵՌՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Տիգրան ԶՈՉԱՐՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գիտական Արցախ, № 1(2), 2019, Երևան, ԱԵԳՄՄ հրատ., 2019, 480 էջ:

Scientific Artsakh, № 1(2), 2019, Yerevan, UYSSA publ., 2019, 480 pages.

Научный Арцах, № 1(2), 2019, Ереван, Изд. ОМУСА, 2019, 480 страниц.

«Գիտական Արցախ» պարբերականի 2019թ. 1-ին համարում տեղ են գտել հասարակական գիտությունների արդի հիմնախնդիրների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետությունը, Արցախի Հանրապետությունը, Բելառուսի Հանրապետությունը, Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը, Լեհաստանը, Շվեյցարիան և Ռուսաստանի Դաշնությունը ներկայացնող 50 անվանի ու երիտասարդ գիտնականների աշխատանքները:

In the first issue of the «Scientific Artsakh» journal in 2019 the works on topical issues of social sciences by 50 well-known and young scientists representing Republic of Armenia, Republic of Artsakh, Republic of Belarus, the Islamic Republic of Iran, Poland, Switzerland and the Russian Federation are published.

В первом номере за 2019-ый год журнала «Научный Арцах» опубликованы работы по актуальным проблемам общественных наук, авторами которых являются 50 известные и молодые ученые, представляющие Республику Армения, Республику Арцах, Республику Беларусь, Исламскую Республику Иран, Польшу, Швейцарию и Российскую Федерацию.

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: Aram SIMONYAN, Director of Institute for Armenian Studies of YSU, NAS RA Associate Member, Doctor of History, Professor

Editor-in-Chief: Avetik HARUTYUNYAN, Ph.D in Law, Associate Professor

Deputy Editor-in-Chief: Tehmina MARUTYAN, Ph.D in Philology, Associate Professor

Members:

Artsrun AVAGYAN, Doctor of Philology, Professor
Hrant AVANESYAN, Doctor of Psychology, Professor
David BABAYAN, Doctor of History, Associate Professor
Vahram BALAYAN, Doctor of History, Professor
Gevorg DANIELYAN, Doctor of Law, Professor
Khachik GALSTYAN, Doctor of Political Sciences, Associate Professor
Gagik GHAZINYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor
Vladislav GRUZDEV, Doctor of Law, Professor (Kostroma, Russia)
Julietta GYULAMIRYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Nazik HARUTYUNYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Moushegh HOVSEPYAN, Doctor of Philology, Professor
Garik KERYAN, Doctor of Political Sciences, Professor
Tigran KOCHARYAN, Doctor of Political Sciences, Professor
Valentina LAPAEVA, Doctor of Law, Professor (Moscow, Russia)
Otto LUCHTERHANDT, Doctor of Law, Professor (Hamburg, Germany)
Ashot MARKOSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor
Edik MINASYAN, Doctor of History, Professor
Karen NERSISYAN, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor
Hayk SARGSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor
Yuri SUVARYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Economic Sciences, Professor
Maksim VASKOV, Doctor of Sociology, Professor (Rostov-on-Don, Russia)
Arman YEGHIAZARYAN, Doctor of History, Associate Professor
Marek ZEJMO, Doctor of Political Sciences, Professor (Olsztyn, Poland)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: Арам СИМОНЯН, директор Института арменоведческих исследований ЕГУ, член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор

Главный редактор: Аветик АРУТЮНЯН, кандидат юридических наук, доцент

Заместитель главного редактора: Теймина МАРУТЯН, кандидат филологических наук, доцент

Члены:

Арцрун АВАГЯН, доктор филологических наук, профессор
Грант АВАНЕСЯН, доктор психологических наук, профессор
Назик АРУТЮНЯН, доктор педагогических наук, профессор
Давид БАБАЯН, доктор исторических наук, доцент
Ваграм БАЛАЯН, доктор исторических наук, профессор
Максим ВАСЬКОВ, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)
Хачик ГАЛСТЯН, доктор политических наук, доцент
Владислав ГРУЗДЕВ, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)
Джюльетта ГЮЛАМИРЯН, доктор педагогических наук, профессор
Геворг ДАНИЕЛЯН, доктор юридических наук, профессор
Арман ЕГИАЗАРЯН, доктор исторических наук, доцент
Мареk ЖЕЙМО, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)
Гарик КАЗИНЯН, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор
Гарик КЕРЯН, доктор политических наук, профессор
Тигран КОЧАРЯН, доктор политических наук, профессор
Валентина ЛАПАЕВА, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)
Отто ЛЮХТЕРХАНДТ, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)
Ашот МАРКОСЯН, доктор экономических наук, профессор
Эдик МИНАСЯН, доктор исторических наук, профессор
Карен НЕРСИСЯН, кандидат экономических наук, доцент
Мушег ОВСЕПЯН, доктор филологических наук, профессор
Гайк САРГСЯН, доктор экономических наук, профессор
Юрий СУВАРЯН, академик НАН РА, доктор экономических наук, профессор

Ռաֆիկ Ավետիսյան. Քաղաքական անջատողականության եուրոնեն ու բնույթը.....74

Rafik Avetisyan. The Essence and Nature of Political Separatism

Рафик Аветисян. Сущность и характер политического сепаратизма

Խաչիկ Գալստյան. Փոքր ժողովրդի մեծ երազանքը. Արցախյան շարժումը հայոց ինքնության գոյաբանության համատեքստում.....82

Khachik Galstyan. The Great Dream of Small Nation: The Artsakh Movement in the Context of Armenians Identification Ontology

Хачик Галстян. Большая мечта малой нации: Арцахское движение в контексте онтологии идентичности армянского народа

Ժաննա Հարությունյան. ԵՄ ազդեցությունը ֆրանս-աֆրիկյան քաղաքական ու տնտեսական հարաբերությունների վրա.....90

Zhanna Harutyunyan. EU Impact on France-African Political and Economic Relations

Жанна Арутюнян. Влияние ЕС на франко-африканские политические и экономические отношения

Սևակ Նիկողոսյան. Պաշտպանական-անվտանգային համակարգի կառավարումը Հայաստանի խորհրդարանական հանրապետության մոդելին անցնելու պայմաններում.....96

Sevak Nikoghosyan. The Defense-Security System Management under the Model of the Parliamentary Republic of Armenia

Севак Никогосян. Управление системой обороны и безопасности в условиях перехода Республики Армения на парламентскую модель правления

Մարութ Վարդազարյան, Երեմ Վարդազարյան. Դ.Թրամփի վարչակարգի հարավկովկասյան քաղաքականության նոր միտումները.....104

Marut Vardazaryan, Erem Vardazaryan. Donald Trump Administration's New Trends in South Caucasus Policy

Марут Вардазарян, Ерем Вардазарян. Новые тенденции в южнокавказской политике администрации Д. Трампа

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, ECONOMICS, ЭКОНОМИКА

Արման Ասրյան. Բլոկչեյնի կիրառությունը բնակֆոնդի կառավարման համակարգի բարելավման համատեքստում.....117

Arman Asryan. Application of Blockchain in Improving the Housing Fund Management System

Арман Асрян. Применение блокчейн в совершенствовании системы управления жилищным фондом

Եվգենյա Նայրիյան. Հայաստանի Հանրապետության դրամավարկային և Արցախի Հանրապետության հարկաբյուջետային քաղաքականությունների համահարթեցման խնդիրները.....128

Yevgenya Nayriyan. Coordination Problems of the Republic of Armenia Monetary Policy and Fiscal Policy of the Republic of Artsakh

Евгения Айриян. Проблемы координации денежно-кредитной политики Республики Армения и фискальной политики Республики Арцах

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴՐԱՄԱՎԱՐԿԱՅԻՆ ԵՎ ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԸԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՀԱՐԹԵՑՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ*

ՀՏԴ 330.1:336.74(479.25)

ԵՎԳԵՆՅԱ ՀԱՅՐԻՅԱՆ

*Արցախի երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորման (ԱԵԳՄՍ) անդամ, Արցախի պետական համալսարանի տնտեսագիտության ֆակուլտետի ֆինանսահաշվային ամբիոնի դոցենտ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ, ք.Ստեփանակերտ, Արցախի Հանրապետություն (ԼՂՀ)
evgenyahayriyan@mail.ru*

Հոդվածի նպատակն է ներկայացնել Հայաստանի Հանրապետության դրամավարկային և Արցախի Հանրապետության հարկաբյուջետային քաղաքականությունների համահարթեցման անհրաժեշտությունը: Նպատակից բխում են հետևյալ խնդիրները՝ ուսումնասիրել ՀՀ և ԱՀ մակրոտնտեսական ցուցանիշների դինամիկան 2003-2018թթ.-ին, վեր հանել վերջիններիս դրսևորման առանձնահատկությունները, ներկայացնել Հայաստանի Հանրապետության դրամավարկային և Արցախի Հանրապետության հարկաբյուջետային քաղաքականությունների համահարթեցման անհրաժեշտ քայլերը:

Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են ընդհանուր գիտական (համակարգային վերլուծություն, համադրում, վերլուծում, ինդուկցիա, դեդուկցիա և ստուգում՝ հետևելով մակրոտնտեսական ցուցանիշների դինամիկային ու միտումներին), ինչպես նաև հատուկ գիտական (համեմատական-վերլուծական, նորմատիվ-տրամաբանական) մեթոդներ:

Որպես տնտեսական քաղաքականության կարևոր ուղղություն՝ դրամավարկային քաղաքականության իրականացման արդյունավետության բարձրացման տեսանկյունից կարևորվում է վերջինիս համահարթեցումը հարկաբյուջետային քաղաքականության հետ: ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության իրականացման գործընթացի ամբողջականության ապահովման տեսանկյունից անհրաժեշտ է համահարթեցումը նաև Արցախի Հանրապետության հարկաբյուջետային քաղաքականության հետ, ինչի արդյունքում կբարձրանա ինչպես ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ծրագրերի կապման, այնպես էլ ԱՀ հարկաբյուջետային քաղաքականության իրականացման գործընթացի արդյունավետության մակարդակը: Հոդվածում ներկայացված է ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության և ԱՀ հարկաբյուջետային քաղաքականության համահարթեցման համար անհրաժեշտ քայլերը:

Բանալի բառեր՝ դրամավարկային քաղաքականություն, հարկաբյուջետային քաղաքականություն, համահարթեցում, վարկային ներդրումներ, համախմբված բյուջե:

Ազգային ֆինանսական համակարգերի և ֆինանսական շուկաների անկայունության ներկայիս պայմաններում դրամավարկային քաղաքականության արդյունավետության հետ կապված ուսումնասիրության, ինչպես նաև դրամավարկային քաղաքականության՝ հարկաբյուջետային քաղաքականության և

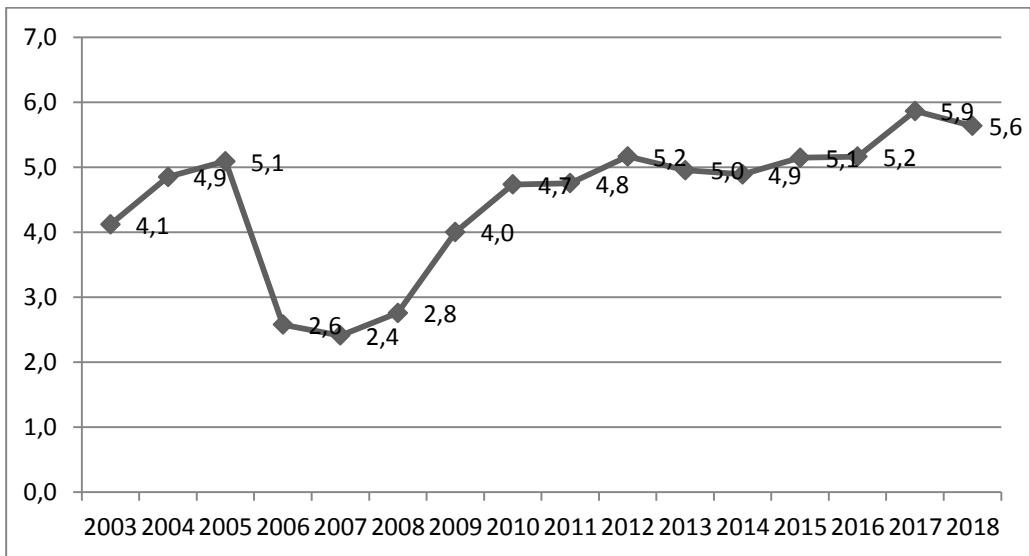
* Հոդվածը ներկայացվել է 15.05.2019թ., գրախոսվել՝ 03.06.2019թ., տպագրության ընդունվել՝ 17.06.2019թ.:

ընդհանուր ֆինանսական համակարգի հետ համահարթեցման խնդիրները ձեռք են բերել բավականին մեծ արդիականություն, ինչը պայմանավորված է որոշումների կայացման օպերատիվության մակարդակի ապահովման և պետական մարմինների ու ֆինանսական շուկաների բոլոր մասնակիցների միջև փոխհամաձայնության ձեռքբերման անհրաժեշտությամբ: Դրամավարկային քաղաքականությունը պետության տնտեսական քաղաքականության կարևորագույն ուղղություններից է: Վերջինիս արդյունավետ իրականացման միջոցով հնարավորություն է ստեղծվում կարճ ժամանակահատվածում ապահովել տնտեսական կայունություն և աճ, ինչպես նաև արագորեն փոփոխության ենթարկել ու հարթել զբաղվածության կարճաժամկետ տատանումները: Պետության մակրոտնտեսական քաղաքականության արդյունավետության ապահովման տեսանկյունից կարևոր է դրամավարկային ու հարկաբյուջետային քաղաքականությունների համահարթեցումը: Դրամավարկային ու հարկաբյուջետային քաղաքականությունների համահարթեցման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է նաև հետևյալ հանգամանքներով.

1. Դրամավարկային ու հարկաբյուջետային քաղաքականությունները պետության տնտեսական քաղաքականության՝ միմյանց լրացնող երկու ուղղություններ են, հետևաբար վերջիններիս երկարաժամկետ ռազմավարական նպատակները պետք է համապատասխանեն միմյանց:
2. Դրամավարկային քաղաքականությունը ոչ թե ֆինանսական քաղաքականության սոսկ տարր է, այլ առանձնահատուկ քաղաքականություն, որն ունի իր սուբյեկտը, օբյեկտը, հետևաբար տնտեսության կարգավորման դրամավարկային ու ֆինանսական մեթոդները տնտեսության վրա ունենում են տարբեր ազդեցություն:

Դրամավարկային ու հարկաբյուջետային քաղաքականությունների համահարթեցման խնդիրը առանձնահատուկ կարևորություն ու հրատապություն է ստանում այն պետություններում, որտեղ ինքնուրույն դրամավարկային քաղաքականության բացակայության պայմաններում առկա է տվյալ երկրում շրջանառվող արժույթի թողարկման գործընթացն իրականացնող Կենտրոնական բանկի կողմից վարած դրամավարկային քաղաքականության ազդեցությունը: Այդ պետությունների շարքին է դասվում Արցախի Հանրապետությունը: Արցախի Հանրապետությունում, օբյեկտիվ հանգամանքներից ելնելով, ազգային արժույթի բացակայությամբ պայմանավորված՝ չի իրականացվում դրամավարկային քաղաքականություն: Վերջինս ինքնուրույն հարկաբյուջետային քաղաքականություն վարելուն զուգահեռ իր վրա է կրում ՀՀ Կենտրոնական բանկի կողմից վարած դրամավարկային քաղաքականության ազդեցությունը: ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ազդեցությունը Արցախի Հանրապետության տնտեսության վրա կրում է երկակի անուղղակի բնույթ: Նախ՝ լինելով տնտեսության կարգավորման անուղղակի միջնորդ՝ ՀՀ Կենտրոնական բանկը, իրականացնելով դրամավարկային քաղաքականություն, անուղղակիորեն ազդում է ֆինանսական շուկայի մասնակիցների վրա: Վերջիններս էլ իրենց հերթին դրսևորելով որոշակի վարքագիծ՝ տնտեսության վրա ունենում են ընդլայնողական կամ զսպողական ազդեցություն: Մյուս կողմից՝ Արցախի Հանրապետությունը ուղղակիորեն չի հանդիսանում ՀՀ տնտեսության մասնակիցը: Իրականացնելով անկախ հարկաբյուջետային քաղաքականություն, բայց գտնվելով միասնական դրամավարկային քաղաքականության տիրույթում՝ ԱՀ տնտեսությունը ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ազդեցությունն իր վրա է կրում ՀՀ բանկային համակարգի միջոցով, մասնավորապես վերջիններիս կողմից տնտեսությանը տրամադրվող վարկերի միջոցով: Կենտրոնական բանկի կողմից սահմանված դրամավարկային քաղաքականության տարբեր գործիքների տոկոսադրույքներից կախված՝ բանկերն իրենց վարքագիծն են դրսևորում վարկերի տրամադրման ու ավանդների

Ներգրավման տոկոսադրույթների սահմանման տեսանկյունից: Ու քանի որ ԱՀ բանկային համակարգը հանդիսանում է ՀՀ բանկային բանկային համակարգի մասը, վերոնշյալ փոխանցումային մեխանիզմների ազդեցության շնորհիվ ԱՀ տնտեսությունն իր վրա է կրում ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ազդեցությունը: Սակայն Արցախի Հանրապետությունում իրականացվող ուրույն տնտեսական ու ֆիսկալ ուրույն քաղաքականության, ինչպես նաև տնտեսությունում կիրառվող որոշակի գործիքների, ինչպիսիք են՝ առևտրային բանկերի կողմից տրամադրված վարկերի տոկոսների գեղջումը, արտոնյալ պայմաններով տնտեսության որոշ հատվածներին վարկերի տրամադրումը, տնտեսական նշանակություն ունեցող որոշ ծրագրերի՝ բարեգործական հիմնադրամների միջոցների հաշվին իրագործումը և այլն, ստեղծում են փողի առաջարկի ձևավորման ու դրսևորման առանձնահատուկ վիճակ: Ընդ որում, ժամանակի ընթացքում տնտեսական քաղաքականության կիրառվող առանձնահատուկ գործիքների ու մեխանիզմների ծավալը ընդլայնվում է: Եթե 2006 թվականին Արցախի Հանրապետությունում տրամադրված վարկերի ծավալը կազմում էր ՀՀ-ում տրամադրված վարկերի 2.6 տոկոսը, ապա 2018 թվականին նշված ցուցանիշը կազմել է 5.6 տոկոս: Այսինքն՝ տարիներ շարունակ վարկավորման ծավալների անհամադրելիությունը վերացվել է, և ներկայումս ԱՀ-ում վարկավորման ծավալները լրիվությամբ համադրելի են ՀՀ-ում վարկավորման ծավալների հետ:

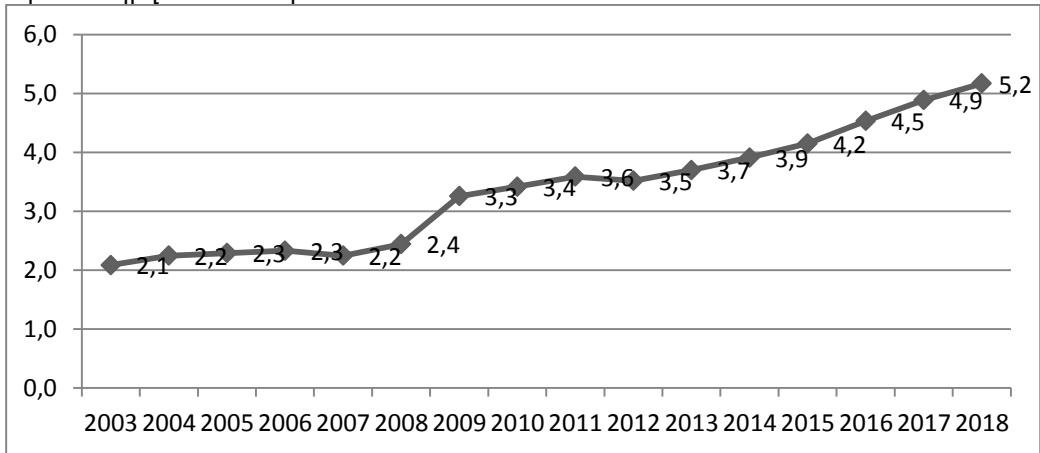

Գծապատկեր 1. Արցախի Հանրապետությունում տրամադրված վարկերի տեսակարար կշիռը ՀՀ-ում տրամադրված վարկերի մեջ 2003-2018թթ.-ին²²²

Արցախի Հանրապետությունում 2008 թվականից հիփոթեքային ու բիզնես վարկերի տարեկան տոկոսադրույթի մասնակի սուբսիդավորման պետական աջակցության ծրագրերը վարկային ներդրումների առաջանցիկ տեմպերի ապահովման հիմք են հանդիսացել ՀՀ Նույն ցուցանիշի համեմատ, ինչի արդյունքում Արցախում տրամադրված վարկերի տեսակարար կշիռը ՀՀ-ում տրամադրված վարկերի նկատմամբ աճի դինամիկա է արձանագրել:

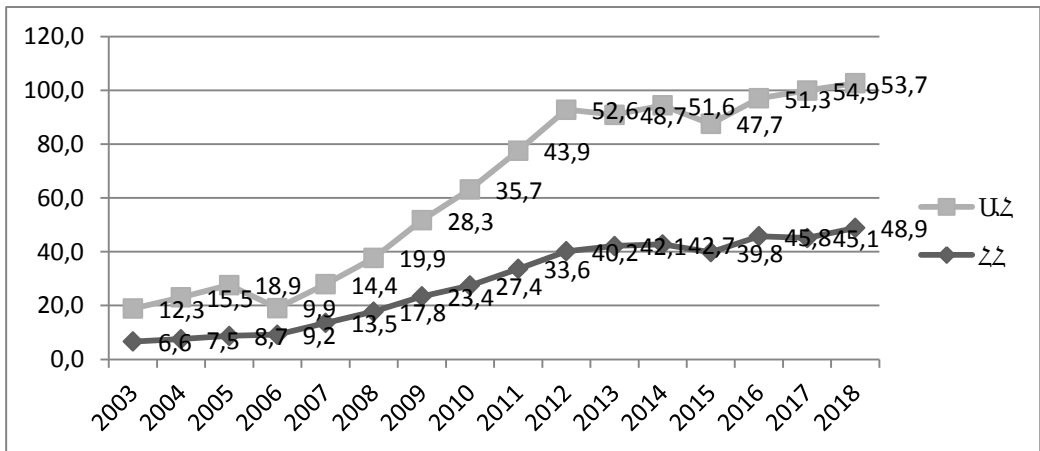
²²² Աղբյուր՝ www.armstat.am, www.stat-nkr.am, տարեգրքեր 2003-2018թթ.:

Անցած տասնհինգ տարիներին հայկական երկու հանրապետություններում արձանագրված ՀՆԱ-ի դինամիկան ցույց է տալիս, որ նշված ժամանակահատվածում ԱՀ-ում ՀՆԱ-ի աճի տեմպը գերազանցել է ՀՀ-ում արձանագրված ՀՆԱ-ի աճի տեմպին, ինչի արդյունքում Արցախի Հանրապետության ՀՆԱ-ի տեսակարար կշիռը Հայաստանի Հանրապետության ՀՆԱ-ի համեմատ գրանցել է աճի դինամիկա՝ 2003 թվականին արձանագրված 2.1 տոկոսից հասնելով մինչև 2018 թվականին արձանագրված 5.2 տոկոս:

Գծապատկեր 2. ԱՀ ՀՆԱ/ՀՀ ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2003-2018թթ. -ին²²³

Դրամավարկային քաղաքականության՝ տնտեսության վրա ազդեցության դրսևորման կարևոր արդյունքներից է տնտեսության մեջ արձանագրված Վարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցությունը:

Գծապատկեր 3. Վարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցության դինամիկան ՀՀ-ում և ԱՀ-ում 2003-2018թթ.-ին²²⁴

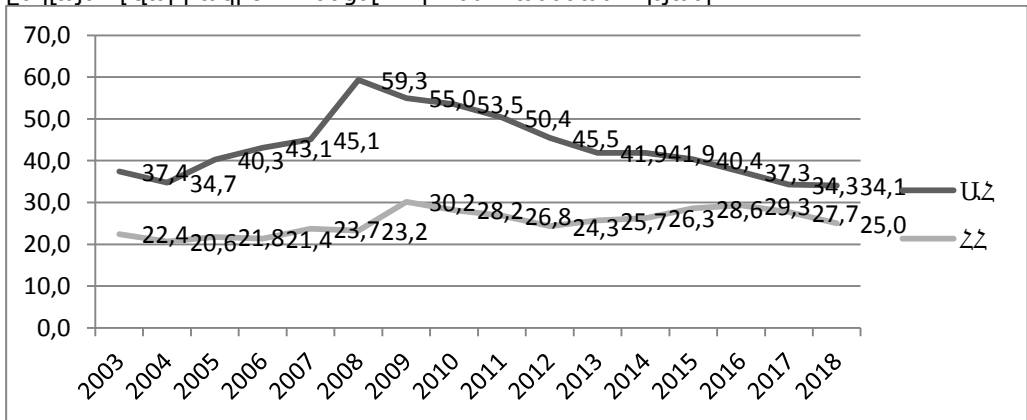
2003-2018թթ.-ին Արցախի Հանրապետությունում վարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցության ցուցանիշը գերազանցել է ՀՀ-ում արձանագրված համանման

²²³ Աղբյուր՝ www.armstat.am, www.stat-nkr.am, տարեգրքեր 2003-2018թթ.:

²²⁴ Աղբյուր՝ www.cba.am, www.armstat.am, www.stat-nkr.am, տարեգրքեր 2003-2018թթ.:

ցուցանիշին, որը մի կողմից՝ պայմանավորված էր ԱՀ-ում վարկային ներդրումների առաջանցիկ աճի տեսլանով ՀՀ վարկային ներդրումների նկատմամբ, մյուս կողմից՝ ԱՀ-ում վարկային ներդրումների՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ առաջանցիկ աճի տեսլանի արձանագրմամբ: Վերջինս վկայում է Արցախի Հանրապետության տնտեսության մեջ ֆինանսական համակարգի միջնորդության համեմատաբար բարձր մակարդակի մասին:

Ինչպես բոլոր երկրներում, այնպես էլ Արցախի Հանրապետությունում տնտեսության զարգացման տեսանկյունից կարևոր նշանակություն ունի արդյունավետ հարկաբյուջետային քաղաքականության մշակումն ու իրականացումը: Ի տարբերություն դրամավարկային քաղաքականության՝ ԱՀ-ում անկախության հռչակումից ի վեր իրականացվում է ինքնուրույն հարկաբյուջետային քաղաքականություն, որի հիմնական նպատակն է հարկաբյուջետային արդյունավետ ազդակների միջոցով նպաստել տնտեսության կայուն ու դինամիկ զարգացմանը: Նման փոքր տնտեսությունն ունեցող պետություններում, ինչպիսին Արցախի Հանրապետությունն է, հարկաբյուջետային ազդակի դերակատարությունը տնտեսության մեջ առանձնապես կարևոր է, և այն կոնկրետ դեպքում կարելի է համարել բավականին ճկուն: Մի կողմից՝ արդյունավետ հարկաբյուջետային քաղաքականությունը կարող է խթան հանդիսանալ, մյուս կողմից՝ վերջինիս անարդյունավետ իրականացումը՝ վտանգ տնտեսության զարգացման համար: Անցած տասնհինգ տարիներին արձանագրված ցուցանիշները վկայում են, որ Արցախի Հանրապետությունում հարկաբյուջետային ազդակը տնտեսության վրա առավել ընդլայնող վարքագիծ է ունեցել ՀՀ-ի հետ համեմատությամբ:

Գծապատկեր 4. Համախմբված բյուջեի ծախսեր/ՀՆԱ հարաբերակցության դինամիկան ՀՀ-ում և ԱՀ-ում 2003-2018թթ.-ին²²⁵

2003-2018թթ.-ին Համախմբված բյուջեի ծախսեր/ՀՆԱ հարաբերակցության ցուցանիշը Արցախի Հանրապետությունում դրսևորվել է ՀՀ-ում արձանագրված նույն ցուցանիշին համահունչ, բայց ավելի բարձր դինամիկայով: 2003-2018 թթ.-ին ինչպես ՀՀ-ում, այնպես էլ ԱՀ-ում Համախմբված բյուջեի ծախսեր/ՀՆԱ հարաբերակցությունը ունեցել է աճի դինամիկա, այնուհետև վերջինս սկսել է նվազել և 2018թ.-ին ԱՀ-ում ցուցանիշը կազմել է 34.1%: Նշված ժամանակահատվածում ԱՀ-ում Համախմբված բյուջեի ծախսեր/ՀՆԱ հարաբերակցությունն իր առավելագույն դրսևորումն ունեցավ

²²⁵ Աղբյուր՝ www.armstat.am, www.stat-nkr.am, տարեգրքեր 2003-2018թթ.

2008 թվականին՝ կազմելով 59.3%, ինչը պայմանավորված էր նախորդ տարվա նկատմամբ համախառն բյուջեի ծախսերի ավելի քան 60% աճով:

2003-2018թթ.-ին Համախմբած բյուջեի ծախսեր/ՀՆԱ հարաբերակցության ցուցանիշը ՀՀ-ում իր առավելագույն դրսևորումն է ունեցել 2010 թվականին, ինչը պայմանավորված էր նախորդ տարվա նկատմամբ ընթացիկ տարվա համախառն ներքին արդյունքի անկմամբ: Պետք է նշել, որ նշված ժամանակահատվածում, ի տարբերություն ՀՀ-ի, Արցախի Հանրապետությունում տնտեսական անկում չի գրանցվել:

Կարևոր է նշել, որ Արցախի Հանրապետությունում գործում է երկու հիմնադրամ՝ «Արցախի ներդրումային հիմնադրամ»-ը և «Գյուղի ու գյուղատնտեսության աջակցության հիմնադրամ»-ը, որոնց խողովակների միջոցով նպատակային փոխառություններ են տրամադրվում ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց: Հիմնադրամների կողմից տրամադրվող փոխառությունների ծավալները տարեցտարի ավելանում են: Եթե 2008 թվականին վերջիններիս կողմից տրամադրված փոխառությունների տեսակարար կշիռը Արցախի Հանրապետության վարկային ներդրումներում կազմում էր 10%, ապա 2018 թվականին նշված ցուցանիշը կազմել է 55%: Այդ ամենը վկայում է, որ նշված հիմնադրամները բավականին մեծ դերակատարում ունեն ԱՀ-ում փողի զանգվածի ձևավորման գործընթացում: Բացի վերոնշյալից, Արցախի Հանրապետությունում իրականացվում են բազմաթիվ բարեգործական ծրագրեր, որոնց նպատակը հանրապետության տնտեսության զարգացմանը նպաստելն է: Պետք է արձանագրել, որ թեև Արցախի Հանրապետությունը բնակչության թվաքանակով, տարածքային բաշխվածությամբ համադրելի է ՀՀ մարզերին, սակայն ֆինանսական հոսքերի առումով ԱՀ-ում գրանցվում են ավելի բարձր ցուցանիշներ: Այդ իրավիճակը օբյեկտիվորեն ձևավորվել է պատերազմից տուժած ԱՀ տնտեսության վերականգմանն ուղղվող բազմաթիվ ծրագրերի ու միջոցառումների իրականացման արդյունքում:

Այսպիսով, վերլուծելով 2003-2018 թվականներին Արցախի Հանրապետությունում մակրոտնտեսական որոշ ցուցանիշների դինամիկան և համադրելով այն ՀՀ-ում արձանագրված համանման ցուցանիշների հետ՝ ակնհայտ է, որ ԱՀ-ում, հաշվի առնելով վերջինիս տնտեսության համեմատական ծավալները, նշված ցուցանիշները ավելի բարձր աճի տեմպ են արձանագրել: Չունենալով անկախ դրամավարկային քաղաքականություն՝ Արցախի Հանրապետությունը լրիվությամբ իր վրա է կրում ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ազդեցությունը: Ինչպես ցանկացած դրամավարկային քաղաքականություն իրականացնող մարմին, այնպես էլ ՀՀ Կենտրոնական բանկն իր դրամավարկային քաղաքականության ծրագրերը մշակելիս հաշվի է առնում տնտեսությունում արձանագրված մակրոտնտեսական ցուցանիշները: Տարածքային ծավալներով ու բնակչության թվաքանակով լինելով ՀՀ մարզերի հետ համադրելի՝ ԱՀ-ում տնտեսությանը ներարկված ֆինանսական միջոցները միանգամայն այլ վարքագիծ են ունենում՝ առաջացնելով փողի առաջարկի ձևավորման առանձնահատուկ դրսևորումներ: Նշված առանձնահատկությունները անհրաժեշտ է հաշվի առնել ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության իրագործման ընթացքում: ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության գործընթացի արդյունավետության բարձրացման, ինչպես նաև դրամավարկային քաղաքականության փոխանցումային մեխանիզմների՝ տնտեսության վրա ազդեցության լծակների հասցեականության մակարդակի բարձրացման համար կարևոր է ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության և ԱՀ հարկաբյուջետային քաղաքականության համահարթեցման հիմքերի ստեղծումը: Այդ առումով անհրաժեշտ է.

1. Արցախի Հանրապետությունում արձանագրված որոշ մակրոտնտեսական ցուցանիշներ հաշվի առնել ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության մշակման ժամանակ, մասնավորապես հաշվի առնելով ՀՀ-ում կիրառվող փորձը՝ ՀՀ Կենտրոնական բանկի և ԱՀ ֆինանսների նախարարության միջև անհրաժեշտ է կնքել համաձայնագիր, որով կկանոնակարգվեն երկու կառույցների միջև անհրաժեշտ համագործակցության սկզբունքները:
2. ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության և ԱՀ հարկաբյուջետային քաղաքականության համահարթեցման տեսանկյունից ցանկալի կլինի ամեն տարի ԱՀ պետական բյուջեի մասին օրենքի նախագծի վերաբերյալ ՀՀ Կենտրոնական բանկը տրամադրի եզրակացություն, որը հնարավորություն կտա Արցախի Հանրապետության առաջիկա տարվա հարկաբյուջետային քաղաքականության ուղղությունները նախանշելիս հաշվի առնել դրամավարկային քաղաքականության հիմնական կարգավորողի՝ ՀՀ Կենտրոնական բանկի կարծիքը:

Ընդհանուր առմամբ ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության և ԱՀ հարկաբյուջետային քաղաքականության համահարթեցման գործընթացները հնարավորություն կտան մի կողմից՝ ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ծրագրերում կատարված կանխատեսումներն ավելի իրատեսական դարձնել, մյուս կողմից՝ ԱՀ հարկաբյուջետային քաղաքականությունը կինտեգրվի ՀՀ տնտեսական քաղաքականությանը՝ որպես վերջինիս բաղկացուցիչ տարր:

COORDINATION PROBLEMS OF THE REPUBLIC OF ARMENIA MONETARY POLICY AND FISCAL POLICY OF THE REPUBLIC OF ARTSAXH

YEVGENYA HAYRIYAN

*Member of the Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh (UYSSA),
Artsakh State University, Department of Financial accounting, Faculty of Economics,
Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Stepanakert, The Republic of Artsakh (NKR)*

The aim of the article is to present the necessity of coordinating RA monetary policy and fiscal policy of the Republic of Artsakh. The objectives of the aim are as follows: to study the dynamics of macroeconomic indicators from 2003 to 2018, to reveal the specifications of their manifestation, to present the necessity steps for coordination monetary policy of RA and fiscal policy of Artsakh Republic.

During the research general scientific (system analysis, synthesis, induction, deduction, checking and monitoring the dynamics and trends of macroeconomic indicators) and special scientific (comparative-analytical, standard-logical) methods were used.

As an important direction of the economy policy and in terms of improving the effectiveness of monetary policy implementation, it is important to coordinate the latter with the fiscal policy. For ensuring the integrity of the implementation process of RA monetary process, it is also necessary to coordinate it with fiscal policy of the Republic of Artsakh, in the result of which the level of effectiveness as well as the process of drafting RA monetary policy program and implementing the fiscal policy of the Republic of Artsakh will increase. The article presents the necessary steps for coordinating RA monetary policy and fiscal policy of the Republic of Artsakh.

Keywords: *monetary policy, fiscal policy, coordination, credit investments, consolidated budget.*

ПРОБЛЕМЫ КООРДИНАЦИИ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ И ФИСКАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ АРЦАХСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ЕВГЕНИЯ АЙРИЯН

*Член Объединения молодых ученых и специалистов Арцаха (ОМУСА),
кандидат экономических наук, доцент кафедры финансового учета
экономического факультета Арцахского государственного университета,
г.Степанакерт, Республика Арцах (НКР)*

Цель статьи заключается в том, чтобы представить необходимость координации денежно-кредитной политики Республики Армения с фискальной политикой Республики Арцах. Из цели вытекают следующие задачи: изучить динамику макроэкономических показателей Армении и Арцаха за 2003-2018гг, выявить особенности их проявления, представить необходимые шаги для координации денежно-кредитной политики Армении с фискальной политикой Арцаха.

В ходе исследования использовались общие (системный анализ, синтез, индукция, дедукция, проверка и отслеживание динамики и тенденций макроэкономических показателей) и специальные (сравнительный анализ, нормативно-логический метод) научные методы.

В качестве важного направления экономической политики и в деле повышения эффективности денежно-кредитной политики важную роль играет координация последнего с фискальной политикой. С целью обеспечения целостности реализации денежно-кредитной политики Республики Армения необходима также координация последней с фискальной политикой Республики Арцах, в результате чего повысится уровень эффективности процесса планирования денежно-кредитной политики Армении и процесса реализации фискальной политики Арцаха. В данной статье представлены необходимые шаги для координации денежно-кредитной политики Армении с фискальной политикой Арцаха.

Ключевые слова: *денежно-кредитная политика, фискальная политика, координация, кредитные вложения, консолидированный бюджет.*